Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ Κοντάκια εἰς τὰ ἅγια φῶτα.

Πλεῖστα ἐγράφησαν περὶ τοῦ περιφήμου Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ, ὃς ὑπό τε τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν νεωτέρων εὐρωπαίων ἐκδοτῶν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὁ μέγιστος λέγεται τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἀποτυπώσας τῷ θρησκευτικῷ ὕμνῳ τὸν λαμπρότατον καὶ ὑψηλότατον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Καὶ οἱ μὲν βυζαντινοὶ λίαν τιμῶντες τήν τε ποίησιν καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ οὐ μόνον ἀπέδωκαν αὐτὴν εἰς ὑψηλοτέραν ἔμπνευσιν τῆς Θεομήτορος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἁγίων κατέταξαν αὐτόν[1]). Τῶν δὲ νεωτέρων ὁ ἐλλόγιμος Ρῶσσος πρῴην μὲν Ἀρχιμανδρίτης, νῦν δὲ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Ροστόβου Ἀμφιλόχιος, ὁ Γάλλος Καρδινάλις Pitra, ὁ Bouvy, ὁ Stevenson, ὁ Christ, ὁ Jacobi, πάντων δὲ μάλιστα ὁ ἐν Μονάχῳ καθηγητὴς Κάρολος Krumbacher εἰκότως ἐξαίρουσι τὴν ποίησιν αὐτοῦ, αὐτὸν δὲ Πίνδαρον τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως ὑπολαμβάνοντες[2]).

Παραλείποντες τὰς περὶ τοῦ περιφήμου μελῳδοῦ εἰκοτολογίας δεχόμεθα, ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου καὶ δὴ τοῦ α', ὃς ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 491—518, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸ ἔτος υϟϛ' (496) κατὰ Νικόδημον τὸν ἁγιορείτην ἐν τῇ παραφράσει τοῦ Συναξαριστοῦ αὐτοῦ οὐκ εἰδότες τό γε νῦν πόθεν παραλαβόντα.

Τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τοῦ Ρωμανοῦ ποιημάτων ὀλίγ' ἄττα ἐξέδωκε καὶ ὁ ἐλλόγιμος μοναχὸς τῆς ἐν Ἄθῳ ἁγίας Λαύρας Κ. Ἀλέξανδρος Εὐμορφόπουλοις ἐκ χειρογράφων τῆς Μονῆς ταύτης, ὧν ἔν ἐστι καὶ τὸ προκείμενον ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ ἐκδοθὲν[3]), φέρον τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε. «Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ κονδάκια εἰς τὰ ἅγια φῶτα· ἡ ἀκροστιχὶς «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ». Τὸ ποίημα τοῦτο σύγκειται ἐκ στροφῶν ἢ οἴκων

---

1) Ὅρα Συναξαριστὴν τῇ α' Ὀκτωβρίου.
2) K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur², S. 663—670.
3) Τομ. ιβ', 385—6, 404.

ὀκτωκαίδεκα κατὰ τὰ γράμματα τῆς ἀκροστιχίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἔν τισι τῶν στίχων, τῶν κατὰ τὸ μέσον τῶν στροφῶν μάλιστα, ἱκανὴ παρατηρεῖται σύγχυσις, τῶν δὲ στροφῶν αἱ μὲν εἰσι δεκάστιχοι, αἱ δὲ ἐνδεκάστιχοι, ἡ δὲ στιχομετρία ἐκ τούτου ταράττεται, καλὸν ἡγησάμεθα ἐπαναγαγεῖν τὸ κείμενον εἰς στροφὰς δεκαστίχους, τοὺς δὲ στίχους ἑκάστους κατατάξαι ἀντιστοιχοῦντας, τῇ δὲ βοηθείᾳ τοῦ μέτρου ἐνιαχοῦ διορθώσασθαι καὶ οὕτω παρασχεῖν κείμενον τὸ ἐφ' ἡμῖν ὀρθότερον. Ἵνα δὲ καταφανὲς τὸ ἔργον ποιήσωμεν, παρατιθέμεθα ἰδίᾳ μὲν τὸ ὑφ' ἡμῶν παρασκευασθὲν κείμενον, ἰδίᾳ δὲ τὴν μετρικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν καὶ τῶν στίχων ἑκάστων, ἐξ ὧν ὅ, τι εἰς διόρθωσιν αὐτοῦ συνεβαλόμεθα γενήσεται φανερόν.

Α'. Κείμενον. Ἡ ἀκροστιχὶς «τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ».

Τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν, τῇ τοῦ Ζαβουλὼν χώρᾳ
καὶ τοῦ Νεφθαλεὶμ γέᾳ, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης[1]),
φῶς μέγα ἔλαμψε Χριστὸς τοῖς ἐσκοτισμένοις.
φαεινὴ ὤφθη αὐγὴ ἐκ Βηθλεὲμ ἀστράπτουσα[2]),
μᾶλλον δὲ ἐκ Μαρίας ὁ Κύριος πάσῃ οἰκουμένῃ[3])
ἀνατέλλει τὰς ἀκτῖνας ἥλιος δικαιοσύνης[4])·
διὸ οἱ ἐξ Ἀδὰμ γυμνοὶ δεῦτε πάντες
ὑποδύωμεν αὐτῷ, ἵνα θαλφθῶμεν·
σκέπει γὰρ γυμνοὺς καὶ αἴγλῃ ἐσκοτισμένους,
ἦλθεν, ἐφάνη[5]) τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Οὐχ ὑπερεῖδεν ὁ Θεὸς τὸν δοῦλον συληθέντα
ἐντὸς τοῦ Παραδείσου καὶ ἀπολωλεκότα[6])
τὴν θεοΰφαντον στολήν· ἦλθε γὰρ πρὸς τοῦτον
ἱερᾷ πάλιν φωνῇ[7]) καλῶν τὸν παρακούσαντα,
ποῦ εἶ Ἀδάμ; ἀπάρτι μὴ κρύπτου μοι· θέλω καθορᾶν σε·
κἂν γυμνὸς ἦς[8]), μὴ αἰσχυνθῇς· σοὶ γὰρ [ἤδη][9]) ὡμοιώθην.
αὐτὸς ἐπιθυμῶν θεὸς οὐκ ἐγένου,
ἀλλ' ἐγὼ νῦν βουληθεὶς σὰρξ ἐγενόμην·
ἔγγισόν μοι οὖν καὶ γνώρισον, ἵνα λέξῃς,
ἦλθες, ἐφάνης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Ὑπὸ τῶν σπλάγχνων τῶν ἐμῶν ἐκάμφθην ὡς οἰκτίρμων
καὶ ἦλθον πρὸς τὸ πλάσμα προτείνων τὰς παλάμας,

1) Ἡσαΐ. Θ', 1. 2) Μιχαί. Ε', 1. 3) Ἐκ. Ἀλ. ἐ. ἀ. τῇ οἰκ. ὑπὲρ τὸ μέτρον. 4) αὐτόθ., ὁ ἥλ. τῆς δικ. ὑπὲρ τὸ μέτρον. 5) αὐτόθι, ἦλθες ἐφάνης. 6) Γεν. ς', 5. Η', 21. Θ', 6. 7) Ἐκ. Ἀλ. ἱερὰ πάλιν φωνή. 8) Ἐκ. Ἀλ. κἂν πτωχὸς εἶ, ὑπὲρ τὸ μέτρον, διὸ παραλείπεται. Γεν. Γ', 9—10. 9) ἐξ ἐμῆς προσθήκης διὰ τὸ μέτρον.

ἵνα περιπτύξωμαί σε· μὴ οὖν αἰδεσθῇς με·
διὰ σὲ γὰρ τὸν γυμνὸν γυμνοῦμαι καὶ βαπτίζομαι.
ἤδη μοι Ἰορδάνης ἀνοίγεται καὶ ὁ Ἰωάννης
εὐτρεπίζει τὰς ὁδούς μου ὕδασι καὶ διανοίαις[1]).
τοιαῦτα ὁ Σωτὴρ οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔργοις
πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἰπὼν ἦλθεν, ὡς εἶπεν,
τοῦ μὲν ποταμοῦ τοῖς κύμασι[2]) προσεγγίζων,
τῷ δὲ Προδρόμῳ τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Τὸν ἐν ἐρήμῳ ποταμὸν καὶ δρόσον ἐν καμίνῳ[3])
καὶ ὄμβρον ἐν παρθένῳ[4]) ἰδὼν ὁ Ἰωάννης
ἐν Ἰορδάνῃ τὸν Χριστὸν φόβῳ ἐταράχθη[5]),
ὡς ὁ γεννήτωρ αὐτοῦ τὸν Γαβριὴλ ἐτρόμαξε·[6])
μείζονα δ' ἦν τῶν πάντοτε· τότε γὰρ πρὸς δοῦλον δεσπότης[7])
τῶν Ἀγγέλων ἐλήλυθε [αὐτὸς][8]) θέλων βαπτισθῆναι·
διὸ ὁ βαπτιστὴς γνωρίσας τὸν πλάστην
καὶ μετρήσας ἑαυτὸν ἔφησε φρίττων·
στεῖλον, λυτρωτά, ἀρκέσθητι μέχρι τούτου·
οἶδά σε τίς εἶ, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Ἃ ἐπιτάσσεις μοι, Σωτὴρ, ἐὰν ἐπιτελέσω,
τὸ κέρας μου ὑψώσω, ἀλλ' ὅμως οὐχ ἁρπάσω
ὑπὲρ τὰ τὴν δύναμίν μου· οἶδα τίς ὑπάρχεις
καὶ ὃ ἧς οὐκ ἀγνοῶ· ἐκ μήτρας γὰρ γινώσκω σε.
πῶς νῦν ἀγνοήσω φαινόμενον, ὅνπερ κεκρυμμένον
ἐν τῇ μήτρᾳ θεωρήσας 'σκίρτησ' ἐν ἀγαλλιάσει[9]);
ἐπίσχες οὖν, Σωτὴρ, καὶ μή με βαρύνῃς·
ἱκανὸν, ὅτι ἰδεῖν σε ἠξιώθην
ἔστι μοι καλῶς, ἂν[10]) εἴπῃς με[11]) πρόδρομόν σου·
σὺ γὰρ ὑπάρχεις τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Παραχωρῆσαί σοι ζητῶ τὴν τοῦ βαπτιστοῦ τάξιν[12]).
καὶ αὕτη γὰρ σοὶ πρέπει· διὸ χρείαν νῦν ἔχω
τοῦ βαπτισθῆναι ὑπὸ σοῦ· σὺ οὖν ἔρχῃ πρός με
καὶ προλαμβάνων αἰτεῖς ὃ βούλομαι αἰτῆσαί σε;
τί ζητεῖς παρ' ἀνθρώπου, φιλάνθρωπε; τί τὴν κεφαλήν σου

1) 'Εκ. Ἀλ. ἐν ὕδ. καὶ ἐν διαν. ὑπὲρ τὸ μέτρον. Μαλαχ. Γ', 1. Ματθ. ΙΑ', 10. 2) 'Εκ. Ἀλ. ῥείθροις. 3) Δαν. Γ', 22—3. 4) Κριτ. Α', 32—8. 5) Ματθ. Γ', 14. 6) Λουκ. Α', 5—12. 7) 'Εκ. Ἀλ. μείζονα δὲ ἦν τὰ τότε τῶν πάντοτε· τότε γὰρ πρὸς τὸν δοῦλον ὁ δεσπότης, ὑπὲρ τὸ μέτρον. 8) 'Εκ. Ἀλ. ἐλλείπει· παρενεβάλομεν ἐξ εἰκασίας διὰ τὸ μέτρον. 9) Λουκ. Α', 41. 10) 'Εκ. 'Αλ. ἐὰν, διὰ τὸ μέτρον. 11) 'Εκ. 'Αλ. μοι. 12) Ματθ. Γ', 13. Μάρκ. Α', 9. Λουκ. Γ', 21.

ὑποκλίνεις τῇ χειρί μου; οὐ γὰρ ἔθος πῦρ κατέχειν[1])·
οὐκ οἴδασι[2]) πτωχοὶ πλουσίῳ δανείζειν,
ἰσχυρῷ οἱ ἀσθενεῖς οὐκ ἀντερίζειν,
τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὡς χρήζουσι χρησιμεύει·
ἦλθες, ἐφάνης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Ἐπέστης ρείθροις διὰ τί; τί θέλων ἀποπλῦναι,
ἢ ποίας ἁμαρτίας ὁ δίχα ἀνομίας
καὶ συλληφθεὶς καὶ γεννηθείς; σὺ μὲν ἔρχῃ πρός με,
οὐρανὸς δὲ καὶ ἡ γῆ ὁρᾷ προπετευόμενον·
λέγεις μοι· βάπτισόν με, ἀλλ' ἄνωθεν Ἄγγελοι σκοποῦσιν,
ἵνα τότε λέξωσί μοι· γνῶθι σαυτόν, ποῖ παρέρχῃ;
ὡς εἶπεν οὖν Μωσῆς[3]), προχείρισον ἄλλον
εἰς αὐτὸ τοῦτο, Σωτὴρ, ὃ ἀπαιτεῖς με·
μείζων μου εἶ σὺ[4]) καὶ δέδοικα, δέομαί σου·
πῶς γὰρ βαπτίσω τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον;
Ἰδὼν ὁ πάντα προορῶν τὸν φόβον τοῦ Προδρόμου
πρὸς τοῦτον ἀπεκρίθη· καλῶς [φῆς][5]), Ἰωάννη,
δικαίως ἔφριξάς με· ὅμως ἄφες ἄρτι.
οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶ πληρῶσαι ἃ προώρισα·
ἄφες ἄρτι καὶ δεῦρο ἀπώσεις τε ταύτην τὴν δειλίαν·
λειτουργίαν χρεωστεῖς μοι, δέδοικας δὲ ἐκτελέσαι[6]);
ἐγὼ τὸν Γαβριὴλ ἀπέστειλα τότε
καὶ ὑπούργησε καλῶς τῇ σῇ γεννήσει[7])·
πέμψον οὖν καὶ σὺ ὡς Ἄγγελον τὴν παλάμην,
ἵνα βαπτίσῃς τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Νῦν ἐπτοήθης, βαπτιστά, καὶ ἔφριξας τὸ δρᾶμα
ὡς μέγα· καὶ γὰρ μέγα· μειζότερον δὲ τούτου
κατεῖδον οἱ σοὶ συγγενεῖς· βλέψον πρὸς Μαρίαν
καὶ ἐνθυμήθητι τὸ πῶς ἐκείνη μὲ ἐβάστασε[8]).
πάντως ἐρεῖς μοι, τότε ἠθέλησας· οὕτω καὶ νῦν θέλω·
μὴ διστάσῃς, βάπτισόν με, δεξιάν σου δάνεισόν μοι[9]),
τὸ πνεῦμά σου οἰκῶ καὶ ἔχω σε ὅλον·
τὴν παλάμην οὖν τὴν σὴν πῶς οὐ κιχρᾷς μοι;

1) Ἐχ. Ἀλ. οὐχ ἔχει γὰρ ἔθος πῦρ κατέχειν, ὑπὲρ τὸ μέτρον. 2) Ἐχ. Ἀλ. οὐχ οἶδα οἱ πτωχοί. 3) Δευτερον. ΙΗ', 15—9. 4) Ἐχ. Ἀλ. ἐστὶ. 5) Ἐχ. Ἀλ. καλῶς Ἰωάννη, φῇς ἐξ ἐμῆς προσθήκης διὰ τὸ μέτρον. 6) Ἐχ. Ἀλ. καὶ δεῖσαι νῦν ταύτην ἐκτελέσαι, ὑπὲρ τὸ μέτρον. 7) Λουχ. Α', 11—20. 8) Λουχ. Α', 31—6. 9) Ἐχ. Ἀλ. τὴν δεξιὰν μόνον δάνεισόν μοι, παρὰ τὸ μέτρον.

ἔκδον σου εἰμὶ καὶ ἔξωθεν τί με φεύγεις;
στῆθι καὶ κράτει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Οὐκ ἀπαιτῶ σε, βαπτιστὰ, τοὺς ὅρους ὑπερβῆναι,
οὐ λέγω σοι, εἰπέ μοι ἃ λέγεις τοῖς ἀνόμοις
καὶ παραινεῖς ἁμαρτωλοῖς· μόνον βάπτισόν με
σιωπῶν καὶ προσδοκῶν τὸ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος·
ἕξεις γὰρ διὰ τούτου ἀξίωμα, ὅπερ οὐχ ὑπῆρξε
τοῖς Ἀγγέλοις· καὶ γὰρ πάντων προφητῶν μείζω ποιήσω [1]·
ἐκείνων μὲν σαφῶς οὐδείς με κατεῖδεν,
ἀλλ' ἐν τύποις καὶ σκιαῖς καὶ ἐνυπνίοις,
σὺ δὲ βαπτιστὰ, χαρίσματος ἠξιώθης,
ὅπως βαπτίσῃς τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Ὑπέρθου τοῦτο ὃ λαλεῖς καὶ δρᾶσον ὃ ἀκούεις,
μηδενὶ [2]) μαρτυρήσεις· ἐμοὶ γὰρ ἀεὶ μάρτυς
ἐν οὐρανῷ ἐστι πιστὸς [3]), σοῦ τὴν μαρτυρίαν
ὁ ἑστὼς οὗτος λαὸς εἰ καὶ οὐ παραδέχεται·
ἄφες οὖν οὐρανόθεν διδάσκοντι τίς [4]) καὶ τίνος γόνος
πέλω [5]), τί δὲ μέλλω χαρίζεσθαι τοῖς ἀγαπητοῖς μου·
ἀνοίγω οὐρανοὺς, κατάγω τὸ πνεῦμα,
χορηγῶ τοῦτο αὐτοῖς εἰς ἀρραβῶνα [6]).
δεῦρο οὖν λοιπὸν, προςέγγισον, ἵνα μάθῃς
πόθεν ἀστράπτει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Ῥητῶν ἀρρήτων καὶ φρικτῶν ἀκούσας ὁ ἐκ στείρας
φησὶ τῷ ἐκ παρθένου· ἐὰν ἀντιλαλήσω,
μὴ ὀργισθῇς μοι, λυτρωτά· πᾶσα γὰρ ἀνάγκη
παρασκευάζει με νῦν πολλὰ παρρησιάζεσθαι.
τί οὖν, σῶτερ, ἂν οὗτοί σε μάθωσι; κίνδυνον ἐπάξω
τῇ χειρί μου τῇ ἀθλίᾳ εἰς κλίβανον ἐπιρρίπτων [7])·
καὶ πάλαι μὲν Δαθὰν [8]) ἐξέτεινε τὴν χεῖρα
ἐπισχεῖν τὴν κιβωτὸν καὶ διεκόπη,
νῦν δὲ κεφαλὴν κρατοῦντά με τοῦ θεοῦ μου
πῶς οὐχὶ φλέξει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον;

Ὦ βαπτιστὰ καὶ ἐριστά, μὴ πρὸς ἀντιλογίαν,
ἀλλὰ πρὸς λειτουργίαν συντόμως εὐτρεπίζου·

---

1) Ἐκ. Ἀλ. τῶν προφ. μείζω σε ποιήσω, ὑπὲρ τὸ μέτρον. 2) Ἐκ. Ἀλ. μηδέν μοι μάρτυρ. 3) Ἐκ. Ἀλ. πιστῶς. 4) Ἐκ. Ἀλ. τίς εἰμι, ὑπὲρ τὸ μέτρον. 5) Ματθ. Γ', 17. Μάρκ. Α', 11. Λουκ. Δ', 22. 6) Ἰωάν. ΙΛ', 26. ΙΕ', 26. ις', 7, 13—4. ΙΖ', 6—26. Πράξ. ἀποστόλ. Β', 1—3. 7) Ἐκ. Ἀλ. εἰς κλίβ. ταύτην ἐπιρ. 8) Ἐκ. Ἀλ. ὁ Δάν. Ἀριθ. ις', 12, 27, 32.

ἰδοὺ γάρ, ὅτι ἃ τελῶ ὧδε ζωγραφῶ σοι
τὴν τερπνὴν καὶ φαεινὴν μορφὴν τῆς Ἐκκλησίας μου·
νέμω τῇ δεξιᾷ σου τὴν δύναμιν, ὥςπερ μετὰ ταῦτα
χορηγήσω ταῖς παλάμαις τῶν φίλων[1]) καὶ ἱερέων
δεικνύων σοι σαφῶς τὸ ἅγιον πνεῦμα
καὶ φωνὴν τὴν τοῦ πατρὸς ἀκουτιῶ σοι
γνήσιον υἱόν δηλοῦσάν με καὶ βοῶσαν·
οὗτος ὑπάρχει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Μετὰ δὲ ταῦτα τὰ φρικτὰ ὁ γόνος Ζαχαρίου
φησὶ πρὸς τὸν δεσπότην· ἐγὼ οὐκ ἀντερίζω,
ἀλλ' ὃ κελεύεις με ποιῶ· ταῦτα λέξας τότε
τὸ μυστήριον ἡμῶν δουλοπρεπῶς ἠτένιζε
βλέπων εὐλαβῶς μέλη γυμνούμενα τοῦ ἐντελλομένου
ταῖς νεφέλαις περιβάλλειν [πόλον] [2]) δίκην ἱματίου,
καὶ πάλιν θεωρῶν ἐν μέσῳ τῶν ρείθρων
τὸν ἐν μέσῳ τῶν τριῶν παίδων φανέντα,
δρόσον ἐν πυρὶ καὶ πῦρ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ,
ὅθεν βαπτίζει τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Ἀλλὰ τὰ θαύματα ὁρῶν ὁ ἐκ τοῦ ἱερέως
ἐν τάξει ἱερέως προτείνει τὴν παλάμην
καὶ τὸν Χριστὸν χειροθετεῖ κράζων τοῖς ὁρῶσι·
τὴν ἑκούσιον βροχὴν ἐν Ἰορδάνῃ βλέπετε,
τῆς τρυφῆς τὸν χειμάρρουν, ὡς γέγραπται, ἐν ταῖς διεξόδοις
τῶν ὑδάτων θεωρεῖτε [ἅμα][3]) θάλασσαν μεγάλην·
μηδεὶς οὖν τολμηρόν νομίσῃ με εἶναι·
οὐ τελῶ ὡς προπέτης, ἀλλ' ὡς ἱκέτης·
κύριός ἐστι καὶ εἶπέ μοι τοῦτο δρᾶσαι·
ὅθεν βαπτίζω[4]) τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Νωθρὸν μὲν ὄντα ὡς βροτὸν αὐτὸς ὡς θεὸς πάντων
ἐνεύρωσε βοήσας· ἐπίθες μοι τὴν χεῖρα
κἀγὼ ἐνισχύσω αὐτήν· πῶς γὰρ ἠδυνάμην,
εἰ μὴ σὺν τούτῳ; αὐτὸς ὃ εἶπε καὶ ἐγένετο·
πῶς ηὐτόνουν βαπτίσαι τὴν ἄβυσσον πήλινος ὑπάρχων,

1) Ἐκ. Ἀλ. φίλων μου καὶ ἱερέων.

2) Ἐκ. Ἀλ. περιβάλλειν δίκην ἱμ., τοῦ μέτρου χάριν προςεθέμεθα «πόλον» δηλοῦντα οὐρανόν, κατὰ τὸ «ὁ περιβάλλων τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις».

3) Ἐκ. Ἀλ. ἐν ποταμῷ θάλ. μεγ. παρὰ τὸ μέτρον· ἅμα ἢ οἷα ἐξ ἐμῆς εἰκασίας.

4) Ἐκ. Ἀλ. βαπτίζει.

εἰ μὴ πρῶτον ἐδεξάμην λαβὼν δύναμιν ἐξ ὕψους;
αἰσθάνομαι γὰρ νῦν αὐτοῦ μοι παρόντος,
ὅτι ὃ ἤμην τὸ πρίν, πλέον ὑπάρχω,
ἀλλ' ὅ, τι εἰμί, ἠλλοίωμαι, ἐδοξάσθην·
βλέπων κατέχω τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Οὐκέτι λέγω ὡς τὸ πρίν· οὐ λύω τὸν ἱμάντα
τῶν σῶν ὑποδημάτων· ἰδοὺ γὰρ ἐκ κυμάτων
ἐπὶ τὴν χάραν προχωρῶ, γῆν πατῶ οὐκέτι,
ἀλλ' αὐτὸν τὸν οὐρανόν· ἃ γὰρ τελῶ οὐράνια,
μᾶλλον δὲ καὶ τὰ ἄνω παρέδραμον· ταῦτα γὰρ βαστάζει·
[οὗτος μὲν τοιοῦτος][1]), ἐγὼ δὲ νῦν βλέπω καὶ βαπτίζω.
εὐφραίνου οὐρανέ, ἡ γῆ[2]) ἐπαγάλλου,
ἁγιάσθητε πηγαὶ αἱ τῶν ὑδάτων·
πάντα γὰρ φανεὶς ἐπλήρωσεν εὐλογίας
πᾶσι παρέχων τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.
Ὑπερεπῆρε δὲ τὸν νοῦν τῇ θείᾳ διατάξει
ὁ γόνος Ζαχαρίου καὶ τείνας τὴν παλάμην
ἐπετίθη τῷ βασιλεῖ, λούει τοῦτον ρείθροις
καὶ λοιπὸν ἄγει εἰς γῆν τὸν γῆς καὶ πόντου κύριον,
ὅντινα οὐρανόθεν ὑπέδειξε φθόγγῳ ὡς δακτύλῳ
ὁ βοήσας· οὗτος ἔστ'[3]) ἐμὸς υἱὸς ἀγαπητός μοι[4])·
αὐτῷ οὖν τῷ πατρὶ καὶ τῷ βαπτισθέντι
καὶ τῷ αὐτοῦ πνεύματι [συνάμα][5]) κράζω·
θραῦσον, λυτρωτά, τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου,
παῦσον τοὺς πόνους, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.—

Παραθέμενοι ἀνωτέρω τὸ κείμενον τοῦ ποιήματος τοῦ Ρωμανοῦ προβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ποιητικὴν καὶ μετρικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν.

Β'. Ἑνότης τοῦ προκειμένου ποιήματός ἐστιν ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ Ἰωάννου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ κατὰ τὰ ἐν Εὐαγγελίοις φερόμενα. Ματθ. Γ', 13—17. Μάρκ. Α', 9—11. Λουκ. Γ', 21—22. Ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ ἑορταζομένῳ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ς' Ἰανουαρίου πλὴν ἄλλων ᾄδεται ἄχρι τοῦ νῦν καὶ τὸ ἐν τῷ Μηνολογίῳ ἀρχαῖον Κοντάκιον τοῦ Ρωμανοῦ ἔχον ὧδε.

Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένῃ
καὶ τὸ φῶς σου, κύριε, ἐσημειώθη

1) Ἐκ. Ἀλ. ἐλλείπει, κατ' εἰκασίαν παρενεβάλομεν. 2) Ἐκ. Ἀλ. καὶ ἡ γῆ.
3) Ἐκ. Ἀλ. ἔστιν. 4) Ἐκ. Ἀλ. ὁ ἀγαπητός μου. 5) Ἐκ. Ἀλ. ἐλλείπει, παρενεβάλομεν χάριν τοῦ μέτρου.

ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς σε·
ἦλθες, ἐφάνης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία, ὅτι ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἑορτῇ ᾖδοντο καὶ τὰ ἀνωτέρω κοντάκια, ὧν τὸ μὲν κείμενον διετηρήθη, τὸ δὲ μέλος διὰ παντὸς ἀπώλετο. Ἀφ' οὗ δὲ βραδύτερον ἡ ἀρχαΐζουσα τοῦ Ρωμανοῦ ποίησις ἤρξατο παραγκωνίζεσθαι ὑπὸ τῆς νεωτέρας τῶν Κανόνων λεγομένων, διετηρήθη μόνον εἰς ἀνάμνησιν τοῦ τε ποιητοῦ καὶ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ μόνον τὸ «Ἐπεφάνης σήμερον» τῶν λοιπῶν ἐγκαταλειφθέντων ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν βιβλιοθηκῶν, ὧν ἕν ἐστι καὶ τὸ ἀνωτέρω παρατεθέν. Τούτου λοιπὸν ἡ ὑπόθεσίς ἐστιν ἥδε.

Ἐν τῇ α' στροφῇ ὁ ποιητὴς λέγει· μέγα φῶς ἔλαμψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν τῶν ἐθνῶν, εἰς τὴν χώραν τοῦ Ζαβουλὼν καὶ τὴν γῆν τοῦ Νεφθαλείμ, ὡς προεῖπεν ὁ Ἡσαΐας· μέγα φῶς ἔλαμψεν ὁ Χριστὸς εἰς τοὺς ἐν σκότει διακειμένους. Λάμψις φαεινὴ ἐφάνη ἐκ Βηθλεέμ, μᾶλλον δ' ἐκ Μαρίας εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης· διὸ ἔλθετε ἄνθρωποι, ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ, ἵνα φωτισθῆτε, διότι ἦλθεν, ἐφάνη τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Ὁ θεὸς δὲν παρεῖδε, λέγει ἐν τῇ β' στροφῇ, τὸν πεσόντα ἄνθρωπον ἐν τῷ Παραδείσῳ· ἰδοὺ ὁ Χριστὸς ἦλθε προσκαλῶν εἰς σωτηρίαν τὸν παρακούσαντα διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ. Διὰ σέ, ἄνθρωπε, διὰ σὲ τὸν γυμνὸν γυμνοῦμαι καὶ βαπτίζομαι. Ἤδη ὁ Ἰορδάνης ἀνοίγεται καὶ ὁ Ἰωάννης εὐτρεπίζει τὴν ὁδόν μου ὕδατι καὶ διανοίᾳ.

Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἵνα βαπτισθῇ, λέγει ἐν τῇ γ', δ', ε', ϛ', ζ', στροφῇ. Ὁ Ἰωάννης ἰδὼν αὐτὸν φόβῳ ἐταράχθη, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζαχαρίας ἰδὼν τὸν ἀρχάγγελον Γαβριήλ· ἀλλὰ τοῦτο ἦν μεῖζον ἐκείνου· διότι νῦν ἔρχεται οὐχὶ ἄγγελος, ἀλλ' ὁ κύριος τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν δοῦλον Ἰωάννην θέλων βαπτισθῆναι· διὸ ὁ βαπτιστὴς γνοὺς αὐτὸν λέγει· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; τίνας ἁμαρτίας θέλων ἀποπλῦναι ἦλθες πρός με σὺ ὁ ἀναμάρτητος;

Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς προορῶν τὰ πάντα λέγει τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ η', θ', ι', ια' στροφῇ. Δικαίως ἔφριξάς με, ἀλλ' ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶ πληρῶσαι πᾶσαν οἰκονομίαν. Μὴ διστάσῃς βαπτίσαι με· διὰ τούτου ἕξεις ἀξίωμα μεῖζον τῶν ἄλλων προφητῶν· περὶ τούτου μαρτυρήσει καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ὁ Ἰωάννης μετὰ δισταγμούς τινας, φοβούμενος μὴ πάθῃ τὸ τοῦ Δαθάν, δέχεται τέλος βαπτίσαι τὸν Ἰησοῦν, λέγων ἐν τῇ ιε' στροφῇ· μηδεὶς με νομίσῃ τολμηρόν, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐκέλευσέ με τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ βαπτίσας αὐτὸν λέγει ἐν τῇ ιζ' στροφῇ. «Εὐφραίνου οὐρανέ, γῆ ἐπα-

γάλλου· ἁγιάσθητε πηγαὶ αἱ τῶν ὑδάτων· πάντα γὰρ φανεὶς ἐπλήρωσεν εὐλογίας πᾶσι παρέχων τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον».

Τότε ἀναβάντα ἐκ τοῦ ὕδατος τὸν Ἰησοῦν ὁ Πατὴρ ἄνωθεν ὑπέδειξεν αὐτὸν τῇ φωνῇ ὡς τῷ δακτύλῳ. «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Τότε ὁ ποιητὴς ἀναφωνεῖ ἐν τῇ ιη′ στροφῇ. «Αὐτῷ οὖν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τῷ βαπτισθέντι καὶ τῷ αὐτοῦ Πνεύματι κράζω· θραῦσον, λυτρωτά, τοὺς θλίβοντας τὴν ψυχήν μου, παῦσον τοὺς πόνους, φῶς ἀπρόσιτον».

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος· ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Σωτῆρος, ὁ διάλογος αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ βάπτισις αὐτοῦ. Γλῶσσα νευρώδης καὶ σαφής, ἀφθονία εἰκόνων, παραστάσεων καὶ λόγων τοῦ θεανθρώπου Λόγου πρὸς τὸν πρόδρομον αὐτοῦ, ἀποφαίνουσι τὸ ὅλον πράγματι ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον· διότι διὰ τοῦ γεγονότος τούτου τοῦ βαπτίσματος ἐγκαινίζεται ἐν τῇ ἀνθρωπότητι εἰς αἰῶνας αἰώνων τὸ πρῶτον μυστήριον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ πρῶτον σύμβολον τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἡ πρώτη διαταγὴ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν». Ματθ. κη′, 19—20.

Γ′. Μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος μεταβαίνομεν εἰς τὴν μετρικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τῆς ἡμετέρας πραγματείας μέρος.

Οἱ Βυζαντινοί, μὴ ὀλιγωρήσαντες τῆς ποσότητος ἢ τοῦ χρόνου τῶν συλλαβῶν, ἰδίᾳ δὲ τῷ τονικῷ μέτρῳ ἢ ρυθμῷ χρώμενοι ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν, τοσαύτην ποικιλίαν περὶ τὴν φιλοτέχνησιν τῶν στίχων, κώλων, περιόδων καὶ στροφῶν τῶν ᾠδῶν ἀπέδειξαν, ὥστε δυνάμεθα εἰπεῖν οὔ τοι πολὺ τῶν ἀρχαίων ἀποδέουσιν.

Εἰς τοῦτο δὲ πρὸ πάντων διακρίνεται ὁ ἡμέτερος Ρωμανὸς ἀφειδῶς χρησάμενος τοῖς ἀρχαίοις σχήμασι τῶν μέτρων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρυθμοῦ. Ἐν τῷ περιφήμῳ αὐτοῦ καὶ πρώτῳ κοντακίῳ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως

Ἡ παρθένος σήμερον | τὸν ὑπερούσιον τίκτει
Καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον | τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελοι | μετὰ ποιμένων | δοξολογοῦσι,
Μάγοι δὲ | μετὰ ἀστέρος | ὁδοιποροῦσι·
δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη | παιδίον νέον
ὁ πρὸ αἰώνων θεός.

ἀνακαλύπτομεν τὰ ἑξῆς σχήματα τῶν μέτρων.

Ἐν τῷ α′ στίχῳ ἔχομεν δύο κῶλα, ὧν τὸ πρῶτόν ἐστι τροχαϊκὸν δίμετρον καταληκτικὸν ὧδε·

′ · ′ · | ′ · ! = ἀρχ. — ⌣ — ⌣ | — ⌣ ⏓

Ἡ παρθένος σήμερον

τὸ δὲ δεύτερον τρίμετρον δακτυλικὸν καταληκτικὸν ὧδε·

′ · · ′ · · ′ · = ἀρχ. — ⌣ ⌣ — ⌣ ⌣ — ⏓

τὸν ὑπερούσιον τίκτει

ἀντίστοιχα τούτοις εἰσὶ τὰ δύο κῶλα τοῦ β′ στίχου

′ · ′ · | ′ · ! = ἀρχ. — ⌣ — ⌣ | — ⌣ ⏓

καὶ ἡ γῆ τὸ σπήλαιον

′ · · ′ · · ′ · = ἀρχ. — ⌣ ⌣ — ⌣ ⌣ — ⏓

τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει

Ἐν τῷ γ′ στίχῳ ἔχομεν τρία κῶλα, ὧν τὸ πρῶτόν ἐστι δάκτυλος Ἄγγελοι ′ · · = ἀρχ. — ⌣ ⌣, τὸ δεύτερον ἰαμβικὸν μονόμετρον ὑπερκατάληκτον καὶ τὸ τρίτον ἐπίσης

· ′ · ′ | · = ἀρχ. ⌣ — ⌣ — | ⌣

μετὰ ποιμένων

δοξολογοῦσι

ἀντίστοιχα τούτοις εἰσὶ τὰ τρία κῶλα τοῦ δ′ στίχου ὧδε·

· · | · ′ · ′ · | · ′ · ′ · | · = — ⌣ ⌣ | ⌣ — ⌣ — ⌣ | ⌣ — ⌣ — ⌣

Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι

· · | / · · | / · / · · / · = ἀρχ. — ⌣ ⌣ | — ⌣ ⌣ | — ⌣ || — ⌣ ⌣ | — ⌣

Ἀλλὰ ταῦτα δύνανται ψάλλεσθαι καὶ ὡς δακτυλικὰ ὧδε·

Ἄγγελοι | μετὰ ποιμένων || δοξολο | γοῦσι

καὶ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ δ′ στίχου

Μάγοι δὲ | μετὰ ἀ | στέρος || ὁδοιπο | ροῦσι

Παρατηρητέον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ τρίτος ποῦς ἐστι σπονδεῖος, ᾧ ἐχρῶντο ἔσθ’ ὅτε οἱ μελῳδοί, ὡς ἐν τῷ περιφήμῳ ἰδιομέλῳ τῆς μεγάλης παρασκευῆς ἐν τῷ Τριῳδίῳ «Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς...» ἐν τοῖς ἐφεξῆς στίχοις.

′ · · | ′ · · | ′ · · | ′ · | ′ · · | ′ · = ἀρχ. — ⌣ ⌣ | — ⌣ ⌣ | — ⌣ ⌣ — — | — ⌣ ⌣ | — ⌣

πῶς σε κη | δεύσω θε | έ μου; ἢ | πῶς σιν | δόσιν εἰλήσω

ποίαις χερ | σὶ δὲ προς | ψαύσω τὸ | σὸν ἀ | κήρατον | σῶμα

ποῖα δὲ | ᾄσματα | μέλψω τῇ | σῇ ἐ | ξόδῳ οἰ | κτίρμον

ἔνθα εὑρίσκομεν τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον ῥυθμικὸν στίχον, οὗ ὁ τέταρτος ποῦς ἐστι σπονδεῖος.

Ἐν τῷ ε′ καὶ ϛ′ στίχῳ ἔχομεν τρία κῶλα, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν τὸν παίωνα γ′ δὶς ἐπαναλαμβανόμενον ὧδε·

· · ′ · | · · ′ · = ἀρχ. ⌣ ⌣ — ⌣ | ⌣ ⌣ — ⌣

δι’ ἡμᾶς γὰρ | ἐγεννήθη

ἐν τῷ δευτέρῳ ἰαμβικὸν μονόμετρον ὑπερκατάληκτον ὧδε·

· ′ · ′ | · = ἀρχ. ⏑ — ⏑ — | ⏑

παιδίον νέον

καὶ ἐν τῷ τρίτῳ δακτυλικὸν δίμετρον ὑπερκατάληκτον ὧδε

′ · · | ′ · · | ′ = ἀρχ. — ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑ | —

ὁ πρὸ αἰώνων θεός

Ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ τῷ νουθετικῷ πρὸς τοὺς μοναχοὺς ὁ Ρωμανὸς ἐχρήσατο τοῖς ἀναπαίστοις διαφόροις τρόποις· τούτων παρατιθέαμεν ὧδε παραδείγματά τινα·

Τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς ἐνητένισα
λογισμοῖς θεωρῶν τὰ γινόμενα,
καὶ μετρήσας αὐτῶν τὰ ἐπώδυνα
τὴν ζωὴν τῶν βροτῶν ἐταλάνισα,
ὑμᾶς δὲ μόνους ἐμακάρισα
τὴν μερίδα τὴν καλὴν ἐκλεξαμένους,
τὸ παθεῖν τῷ Χριστῷ καὶ μένειν σὺν αὐτῷ
καὶ συμψάλλειν ἀεὶ τῷ προφήτῃ Δαβὶδ
Ἀλληλούϊα[1]).

Ἐν τοῖς στίχοις τῆς στροφῆς ταύτης ὡς καὶ τῶν ἐφεξῆς ἔχομεν τὰ ἑξῆς ἀναπαιστικὰ μετρικὰ σχήματα·

ἀρχ. ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏑ — — — = ἀναπαιστ. δίμετρος ἑνδεκασύλλαβος
· · ′ · · ′ | · · ′ · · » » »
· · / · · / | · · / · · » » »
· · / · · / | · · / · · » » »
⏑ — ⏑ — | ⏑ ⏑ — — — » » »
⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ » » δωδεκασύλλαβος
⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — | ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑ — » » »
⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — | ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — » » »
⏑ ⏑ — ⏑ — ἀναπαιστ. μονόμετρος πεντασύλλαβος.

Ἀνεφέρομεν ἀνωτέρω (σελ. 10) τὸ κοντάκιον τοῦ Ρωμανοῦ εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ ψάλλεται καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ϛ′ Ἰανουαρίου, ἑορτῇ τῶν φώτων. Τούτου οἱ μὲν τρεῖς πρῶτοι στίχοι εἰσὶ τρίμετροι τροχαϊκοὶ ρυθμικοὶ ὧδε·

1) Ἐκ. Ἀλήθ. Τόμ. ιβ′ ἀρ. 33.

′ · ′ · | ′ · / · | / · / · = ἀρχ. — ⏑ — ⏑ | — ⏑ — ⏑ | — ⏑ — ⏑

Ἐπεφάνης σήμερον τῇ οἰκουμένῃ
καὶ τὸ φῶς σου, κύριε, ἐσημειώθη
ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἐπιγνώσει ὑμνοῦντάς σε·

ὁ δὲ τέταρτός ἐστι δακτυλικὸς τετράμετρος ὧδε·

/ · · | / · · | / · · | / · · = ἀρχ. — ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑ | — ⏑ ⏑

ἦλθες ἐφάνης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον.

Καὶ τοῦ κοντακίου τούτου τὸ ἐφύμνιον «ἦλθες ἐφάνης» ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ κύριον θέμα, εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀνωτέρω κοντακίων τοῦ Ρωμανοῦ εἰς τὰ ἅγια Φῶτα.

Εἴπομεν ἤδη ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἑκάστη τῶν ὀκτωκαίδεκα στροφῶν τοῦ ποιήματος περιέχει στίχους δέκα ἅπαντας ἀντιστοίχους ἀλλήλοις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς δειχθήσεται. Ὁ πρῶτος στίχος τῆς πρώτης στροφῆς

Τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν τῇ τοῦ Ζαβουλὼν χώρᾳ

ἐστὶ ρυθμικὸς τετράμετρος ἰαμβικὸς καταληκτικός, δεκαπεντασύλλαβος, ὁ περίφημος πολιτικὸς στίχος τῶν Βυζαντινῶν. Οὗτος δ' ἀντιστοιχεῖ ἅπασι τοῖς πρώτοις στίχοις ἁπασῶν τῶν στροφῶν ὧδε·

· / · / | · / · / | · / · / | · / · = ἀρχ. ⏑ ⊥ ⏑ ⊥ | ⏑ ⊥ ⏑ ⊥ || ⏑ ⊥ ⏑ ⊥ | ⏑ ⊥ ⏑

Οὐχ ὑπερεῖδεν ὁ θεὸς τὸν δοῦλον συληθέντα — β' στρ.
Ὑπὸ τῶν σπλάγχνων τῶν ἐμῶν ἐκάμφθην ὡς οἰκτίρμων — γ' »
Τὸν ἐν ἐρήμῳ ποταμὸν καὶ δρόσον ἐν καμίνῳ — δ' »
Ἃ ἐπιτάσσεις μοι Σωτὴρ ἐὰν ἐπιτελέσω — ε' »

Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τῶν δέκα ὀκτώ. Ἰδίᾳ περὶ τοῦ πολιτικοῦ στίχου, περὶ οὗ ἐπίσης τόσα ἐγράφησαν, ἀρκούμεθα λέγοντες, ὅτι πολὺ ἀρχαιότερός ἐστι ἢ ὅσον πιστεύεται[1]). Τό γε νῦν εὑρίσκομεν αὐτὸν παρὰ τῷ Ρωμανῷ, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ϛ' ἑκατονταετηρίδος· ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου πραγματευσόμεθα ἐκτενέστερον ἄλλοτε[2]).

Ἀλλ' ὁ Ρωμανὸς καινοτομῶν ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἐτροποποίησε τὸν δεκαπεντασύλλαβον εἰς δεκατετρασύλλαβον ἀφελὼν ἀπὸ τοῦ α' ἡμιστιχίου τὴν τελευταίαν συλλαβὴν ὧδε . / . / | . / . ∧ = ἀρχ. ⏑ — ⏑ — / ⏑ — ⏑ ∧ ἀφεὶς τὸ β' ἡμιστίχιον πλῆρες ὧδε . / . / | . / . = ἀρχ. ⏑ — ⏑ — / ⏑ — ⏑ οὕτω δὲ τὰ δύο ἡμιστίχια γίνονται ἴσα . / . / | . / . ∧ || . / . / | . / .

1) Krumbacher, Gesch. der Byz. Litt. S. 650—2.

2) Ὅρα περὶ τούτου ἐν τῷ β' τόμῳ τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐν ΚΠ. Ρωσσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου: Извѣстія Русскаго Археологическаго Института въ Константинополѣ, стр. 185 — 190.

καὶ τοῦ Νεφθαλεὶμ γέᾳ ὡς εἶπεν ὁ προφήτης α′ στρ. β′ στίχ.
ἐντὸς τοῦ παραδείσου καὶ ἀπολωλεκότα β′ » » »
καὶ ἦλθον πρὸς τὸ πλάσμα προτείνων τὰς παλάμας γ′ » » »
καὶ ὄμβρον ἐν παρθένῳ ἰδὼν ὁ Ἰωάννης δ′ » » »
τὸ κέρας μου ὑψώσω ἀλλ' ὅμως οὐχ ἁρπάσω ε′ » » »

Τὴν τοιαύτην ἀποκοπὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς ἐν τῷ α′ ἡμιστιχίῳ τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου βλέπομεν παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ·

/·/·|/·/∧ || /·/·|/·/ = ἀρχ. —⏑—⏑|—⏑—∧ || —⏑—⏑|—⏑—
ὕψος δυσανάβατον ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς | ἐν Οἴκῳ α′, συζ. γ′
βάθος δυσθεώρητον καὶ ἀγγέλων ὀφθαλμοῖς
κλίμαξ ἐπουράνιε ᾗ κατέβη ὁ θεός » γ′, » »
γέφυρα μετάγουσα τοὺς ἐκ γῆς εἰς οὐρανόν
ἄρουρα βλαστάνουσα εὐφορίαν οἰκτιρμῶν » ε′, » »
τράπεζα βαστάζουσα εὐθηνίαν ἱλασμῶν

καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τέλους.

Τἀνάπαλιν ποιεῖ ὁ Ρωμανὸς ἐν τῷ γ′ στίχῳ· ἀπὸ τούτου ἀφεῖλε τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ β′ ἡμιστιχίου ὧδε·

∧/·/|·/· = ἀρχ. ∧—⏑—|⏑—⏑
ἦλθε γὰρ πρὸς τοῦτον

οὕτω δὲ τὸ μὲν α′ ἡμιστίχιόν ἐστι δίμετρον ἰαμβικόν, τὸ β′ φαίνεται δίμετρον τροχαϊκὸν βραχυκατάληκτον ὧδε·

·/·/|·/·/ || ∧/·/·|/· = ⏑—⏑—|⏑—⏑— || ∧—⏑—⏑|—⏑

Ἐν ᾧ δὲ τὸ α′ ἡμιστίχιον ἔχει ὀκτὼ συλλαβάς, τὸ β′ ἔχει ἕξ, οὕτω δὲ πάλιν ὁ στίχος γίνεται δεκατετρασύλλαβος ὧδε·

φῶς μέγα ἔλαμψε Χριστὸς τοῖς ἐσκοτισμένοις | στρ. α′, στίχ. γ′
τὴν θεοΰφαντον στολὴν ἦλθε γὰρ πρὸς τοῦτον » β′, » »
ἵνα περιπτύξωμαί σε μὴ οὖν αἰδεσθῇς με » γ′, » »
ἐν Ἰορδάνῃ τὸν Χριστὸν φόβῳ ἐταράχθη » δ′, » »
ὑπὲρ τὰ τὴν δύναμίν μου οἶδα τίς ὑπάρχεις » ε′, » »
τοῦ βαπτισθῆναι ὑπὸ σοῦ σὺ οὖν ἔρχῃ πρός με » ζ′, » »

καὶ οὕτω μέχρι τέλους.

Ὁ δ′ στίχος ἐστὶ τετράμετρος τροχαϊκὸς καταληκτικός, τὸ ἀντίθετον τοῦ πολιτικοῦ στίχου, ἐπίσης δεκαπεντασύλλαβος ὧδε·

/·/·|/·/· || /·/·|/·/ = ἀρχ. —⏑—⏑|—⏑—⏑ || —⏑—⏑|—⏑—
φαεινὴ ὤφθη αὐγὴ ἐκ Βηθλεὲμ ἀστράπτουσα | στρ. α′ στίχ. δ′
ἱερᾷ πάλιν φωνῇ καλῶν τὸν παρακούσαντα » β′ » »
διὰ σὲ γὰρ τὸν γυμνὸν γυμνοῦμαι καὶ βαπτίζομαι » γ′ » »

ὡς ὁ γεννήτωρ αὐτοῦ τὸν Γαβριὴλ ἐτρόμαξε   στρ. δ′ στίχ. δ′
καὶ ὅ ἦς οὐκ ἀγνοῶ ἐκ μήτρας γὰρ γινώσκω σε   » ε′ » »

καὶ καθ' ἑξῆς μέχρι τέλους.

Ὁ πέμπτος στίχος διαιρεῖται εἰς δύο ἡμιστίχια, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τέσσαρας δακτύλους, τὸ δὲ δεύτερον τρεῖς τροχαίους· τοῦ πρώτου πάλιν ἡμιστιχίου οἱ δύο πρῶτοι πόδες συναλλάσσονται ὄντες ὁτὲ μὲν δάκτυλοι, ὁτὲ δὲ σπονδεῖοι, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι πάντοτε δάκτυλοι ὧδε·

/‥ | /‥ | /../ | /.. ‖ /./. | /. = ἀρχ. — ‿‿ | — ‿‿ | — ‿‿ | — ‿‿ ‖ — ‿ — ‿ | — ‿

μᾶλλον δὲ | ἐκ Μα|ρίας ὁ | κύριος ‖ πάσῃ οἰκου|μένῃ   στρ. α′ στίχ. ε′
ποῦ εἶ Ἀ|δάμ ἀ|πάρτι μὴ | κρύττου μοι ‖ θέλω καθο|ρᾶν σε   » β′ » »
ἤδη μοι | Ἰορ|δάνης ἀ|νοίγεται ‖ καὶ ὁ Ἰω|άννης   » γ′ » »
πῶς οὖν | ἀγνο|ήσω φαι|νόμενον ‖ ὅνπερ κεχρυ|μμένον   » δ′ » »
τί ζη|τεῖς παρ' ἀν|θρώπου φι|λάνθρωπε ‖ τί τὴν κεφα|λήν σου   » ε′ » »
λέγεις μοι | βάπτι|σόν με ἀλλ' | ἄνωθεν ‖ ἄγγελοι σκο|ποῦσι   » ϛ′ » »

καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Ὁ ἕκτος στίχος ἐστὶ τροχαϊκὸς τετράμετρος ἑκκαιδεκασύλλαβος ὧδε·

/./. | /./. ‖ /./. | /./. = ἀρχ. — ‿ — ‿ | — ‿ — ‿ ‖ — ‿ — ‿ | — ‿ — ‿

ἀνατέλλει τὰς ἀκτῖνας ἥλιος δικαιοσύνης   στρ. α′ στίχ. ϛ′
κἂν γυμνὸς ἦς μὴ αἰσχυνθῇς σοὶ γὰρ [ἤδη] ὡμοιώθην   » β′ » »
εὐτρεπίζει τὰς ὁδούς μου ὕδασι καὶ διανοίαις   » γ′ » »
τῶν ἀγγέλων ἐλήλυθε αὐτὸς θέλων βαπτισθῆναι   » δ′ » »
ἐν τῇ μήτρᾳ θεωρήσας σκίρτησεν ἀγαλλιάσει   » ε′ » »

καὶ οὕτω μέχρι τέλους.

Ὁ ἕβδομος στίχος διαιρεῖται εἰς δύο ἡμιστίχια, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τρεῖς ἰάμβους, τὸ δὲ δεύτερον δύο ἀναπαίστους μετὰ καταλήξεως ὧδε·

/./. / ‖ //../. = ἀρχ. ‿ — ‿ — | ‿ — ‖ — ΄ ‿ ‿ ΄ | ‿

διὸ οἱ ἐξ Ἀδὰμ γυμνοὶ δεῦτε πάντες   στρ. α′ στίχ. ζ′
αὐτὸς ἐπιθυμῶν θεὸς οὐκ ἐγένου   » β′ » »
τοιαῦτα ὁ Σωτὴρ οὐ λόγοις ἀλλ' ἔργοις   » γ′ » »
διὸ ὁ βαπτιστὴς γνωρίσας τὸν πλάστην   » δ′ » »
ἐπίσχες οὖν σωτὴρ καὶ μὴ μὲ βαρύνῃς   » ε′ » »

καὶ οὕτω μέχρι τέλους.

Ὁ ὄγδοος στίχος πάλιν διαιρεῖται εἰς δύο ἡμιστίχια, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει δίμετρον τροχαϊκὸν καταληκτικὸν ἐλλείψει μιᾶς συλλαβῆς, τὸ δὲ δεύτερον δύο δακτύλους, ὧν ὁ δεύτερος καταληκτικὸς ἢ τροχαῖος ὧδε·

/./. | /./∧ ‖ /../. = ἀρχ. — ‿ — ‿ | — ‿ — ∧ ‖ — ‿ ‿ — ‿

ὑποδύωμεν αὐτῷ ἵνα θαλφθῶμεν   στρ. α′ στίχ. η′

ἀλλ' ἐγὼ οὖν βουληθεὶς σάρξ ἐγενόμην   στρ. β' στίχ. η'
πρός τὸν ἄνθρωπον εἰπὼν ἦλθεν ὡς εἶπε   » γ' » »
καὶ μετρήσας ἑαυτὸν ἔφησε φρίττων   » δ' » »
ἱκανὸν ὅτι ἰδεῖν σὲ ἠξιώθην   » ε' » »

καὶ οὕτω μέχρι τέλους.

῾Ο ἔννατος στίχος διαιρεῖται εἰς δύο ἡμιστίχια, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τροχαϊκὸν μονόμετρον μετὰ καταλήξεως, τὸ δὲ δεύτερον τρεῖς ἀναπαίστους μετὰ καταλήξεως, ὧν ὁ μὲν πρῶτος τρισύλλαβος, τονιζόμενος εἰς τὴν β' συλλαβὴν (ὅπερ σύνηθες παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τῷ Ρωμανῷ αὐτῷ καὶ ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ), οἱ δὲ λοιποὶ δύο δισύλλαβοι, οἷς ἕπεται μία συλλαβὴ ὡς κατάληξις, οὕτω δὲ ἀποτελεῖται ὁ παροιμιακός τῶν ἀρχαίων ὧδε·

/ · / · | / || · / · | / / | / / | · = ἀρχ. — ◡ - ◡ | — || ◡ — ◡ | — — | — — | ◡

σκέπει γάρ γυμνοὺς καὶ αἴγλη ἐσκοτισμένους | στρ. α' στίχ. θ'
ἔγγισόν μοι οὖν καὶ γνώρισον ἵνα λέξης   » β' » »
τοῦ μὲν ποταμοῦ τοῖς κύμασι προσεγγίζων   » γ' » »
στεῖλον λυτρωτὰ ἀρκέσθητι μέχρι τούτου   » δ' » »
ἔστι μοι καλῶς ἂν εἴπης με πρόδρομόν σου   » ε' » »

καὶ οὕτω μέχρι τέλους.

῾Ο δὲ δέκατος στίχος ἀποτελῶν τὸ ἐφύμνιον περιέχει τέσσαρας δακτύλους ὧδε·

/ · · | / · · | / · · | / · · = ἀρχ. — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡

ἦλθεν ἐφάνη τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον   στρ. α' στίχ. ι'
τῷ δὲ προδρόμῳ τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον   » γ' » »
οἶδά σε τίς εἶ τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον   » δ' » »
σὺ γὰρ ὑπάρχεις τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον   » ε' » »
πῶς γὰρ βαπτίσω τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον   » ς' » »

καὶ οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τέλους.

Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μετρικὴ ἀνάλυσις τοῦ ποιήματος τοῦ Ρωμανοῦ· τί δὲ ἐξάγομεν ἐξ αὐτῆς;

Ἐξάγομεν, ὅτι ὁ Ρωμανὸς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναλυθεῖσι ποιήμασιν αὐτοῦ ἐχρήσατο πᾶσι σχεδὸν τοῖς τῶν ἀρχαίων μέτροις κατὰ ρυθμόν, ἁπλοῖς τε καὶ μικτοῖς· ὅτι παρ' αὐτῷ φαίνεται τὸ πρῶτον, ἐφ' ὅσον γινώσκομεν, ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικὸς λεγόμενος στίχος, εὔχρηστος καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ψαλλόμενος καὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοτε ἐδείξαμεν· ὅτι ἐκ τοῦ πολιτικοῦ τούτου στίχου παρήγαγεν ἔτι δύο ἕτερα σχήματα αὐτοῦ κατ' ἀποκοπὴν μιᾶς συλλαβῆς ἐν τέλει τοῦ α' ἡμιστιχίου ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ β'· ὅτι κατὰ τὸν ἰαμβικὸν τοῦτον πολιτικὸν στίχον ἐσχημά-

τισε τροχαϊκὸν τοιοῦτον δεκαπεντασύλλαβον· ὅτι ἐχρήσατο τροχαίοις καὶ ἀναπαίστοις ἁπλοῖς, ἀνέμιξε δὲ ποικιλοτρόπως δακτύλους τροχαίοις, ἰάμβοις καὶ ἀναπαίστοις, οὕτω δὲ ἀπέφηνε ρυθμικὰ σχήματα μέτρων ποικίλα, ἐξ ὧν καταδείκνυται, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν κάτοχοι τῶν ἀρχαίων γραμμάτων, δικαίως δὲ ὁ ἡμέτερος Ρωμανὸς καλεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὁ Πίνδαρος τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως.

Ματθαῖος Παρανίκας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.